

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) เพื่อศึกษาภาวะซึมเศร้าในมารดาหลังคลอดปกติ 6 สัปดาห์ โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ มารดาหลังคลอดปกติ 6 สัปดาห์ ที่มารับบริการตรวจภายหลังคลอดที่ห้องตรวจหลังคลอด แผนกฝากครรภ์และวางแผนครอบครัว โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง คำนวณจากสูตรของยามานะ (Yamane, 1967) โดยคำนวณจากสถิติของมารดาหลังคลอดปกติ ย้อนหลัง 3 ปี ช่วงเดือนพฤษภาคม ถึง เดือนกรกฎาคม พ.ศ.2547-2549 มีจำนวน 287, 291 และ 252 ราย ตามลำดับ ค่าโดยเฉลี่ยมีจำนวน 277 ราย แสดงรายละเอียดดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

เมื่อ n คือ จำนวนตัวอย่าง

N คือ จำนวนประชากร

e คือ ความคลาดเคลื่อน

$$\begin{aligned} n &= \frac{277}{1 + 277(0.05)^2} \\ &= \frac{277}{1 + 0.69} = \frac{277}{1.69} = 163.9 \end{aligned}$$

ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 164 ราย

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง คือ มารดาหลังคลอดปกติ 6 สัปดาห์ ที่มารับบริการตรวจภายหลังคลอด ที่ห้องตรวจหลังคลอด แผนกฝากครรภ์และวางแผนครอบครัว โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชสระแก้ว ในช่วงเดือนพฤษภาคม ถึง เดือนกรกฎาคม พ.ศ.2550

โดยกำหนดคุณสมบัติและมีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้

1. มารดาหลังคลอดปกติครรภ์แรกและครรภ์หลัง
3. ไม่มีประวัติเป็นโรคทางอายุรศาสตร์ และศัลยศาสตร์
4. ไม่มีประวัติทางด้านจิตเวช และรวมถึงการใช้สารเสพติด
5. บุตรที่คลอดไม่มีความพิการแต่กำเนิด
6. ไม่มีประวัติการผ่าตัดใหญ่ในช่วง 1-2 ปี ที่ผ่านมา
7. อายุ 16-35 ปี
8. สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้
9. ยินดีเข้าร่วมการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1. แบบสอบถาม ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพของมารดา อาชีพของสามี รายได้ของครอบครัวต่อเดือน แหล่งที่มาของรายได้ ความเพียงพอของรายได้กับค่าใช้จ่าย จำนวนบุตร ระยะเวลาของการรอคอยการตั้งครรภ์/การมีบุตรครั้งนี้ ช่วงระยะห่างของการตั้งครรภ์ ครรภ์นี้กับครรภ์ก่อน

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับเงื่อนไขการเป็นมารดา ประกอบด้วย 2 ด้านคือ

ด้านมารดา ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับ การฝากครรภ์ การรอคลอดบุตรตั้งแต่เริ่มเจ็บครรภ์จนกระทั่งคลอดนานเกินกว่า 20 ชั่วโมง ความรู้สึกในช่วงรอคลอด ความรู้สึกต่อการเผชิญกับความเจ็บปวดขณะคลอด ความต้องมีการบุตร วางแผนในการมีบุตร เพศของบุตรที่เกิดตรงตามความต้อง มีความรู้ ทักษะ และการเตรียมพร้อมกับการเป็นมารดา ความมั่นใจในการดูแลบุตร และผลกระทบต่อการเลี้ยงดูบุตร หรือสัมพันธ์กับบุตรเมื่อกลับไปทำงาน มีข้อคำถาม 10 ข้อ วิธีการให้คะแนน คือ ข้อคำถามที่ตอบเชิงบวก ให้คะแนน 1 ตอบเชิงลบ ให้คะแนน 0

ด้านสามี-ครอบครัว ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับ ความต้องการที่จะมีบุตร ความพร้อมที่จะมีบุตร เพศของบุตรที่เกิดตรงตามความต้องการ การสนับสนุนและดูแลทุกข์สุขจาก

ครอบครัวของมารดาหลังคลอดเอง และจากครอบครัวของสามี ความรักใคร่ฉันท์สามี-ภรรยา ภายหลังคลอดบุตร และได้รับการดูแลช่วยเหลือจากสามี มีข้อคำถาม 7 ข้อ วิธีการให้คะแนน คือ ข้อคำถามที่ตอบเชิงบวก ให้คะแนน 1 ตอบเชิงลบ ให้คะแนน 0

ส่วนที่ 3 บริบทเบื้องต้นของการเป็นมารดา ประกอบด้วย 2 บริบทคือ

บริบทที่ 1 การมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในชีวิตในช่วง 1-2 ปี ที่ผ่านมา ประกอบด้วย ข้อมูลเกี่ยวกับ แยกทางกับสามี ย้ายที่อยู่ สูญเสียหน้าที่การงาน และสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก มีข้อคำถาม 4 ข้อ วิธีการให้คะแนน คือ ข้อคำถามที่ตอบมี ให้คะแนน 1 ตอบไม่มี ให้คะแนน 0

บริบทที่ 2 การดูแลสุขภาพภายหลังคลอด ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับการ รับประทานอาหารที่มีคุณค่า และมีประโยชน์ การละเว้นกาแฟ บุหรี่ ของหมักคอง ของมันเมา การดูแลรักษาความสะอาดของแผลฝีเย็บ และอวัยวะสืบพันธุ์ตามคำแนะนำที่ได้รับจากโรงพยาบาล และงดเว้นการมีเพศสัมพันธ์ในช่วง 6 สัปดาห์หลังคลอด มีข้อคำถาม 4 ข้อ วิธีการให้คะแนน คือ ข้อคำถามที่ตอบใช่ ให้คะแนน 1 ตอบไม่ใช่ ให้คะแนน 0

2. แบบวัดภาวะซึมเศร้าหลังคลอด Edinburgh Postnatal Depression Scale (EPDS)

เป็นแบบสอบถามที่ กมลรัตน์ วัชรกรณ จารุรินทร์ ปิदानุพงศ์และนิสสันต์ ลำอ่างศรี (2546)

แปลมาจากแบบสอบถาม Edinburgh Postnatal Depression Scale (EPDS) ของ Kumar และ Cox (1987) เพื่อใช้ในการวินิจฉัยภาวะซึมเศร้าหลังคลอด เป็นแบบสอบถามที่ให้กลุ่มตัวอย่างตอบตามความรู้สึก อารมณ์และพฤติกรรมของตนเองที่เกิดขึ้นในช่วง 1 สัปดาห์ที่ผ่านมา ประกอบด้วยข้อคำถามทั้งหมด 10 ข้อ แต่ละข้อคำถามจะมีคะแนนตั้งแต่ 0 ถึง 3 คะแนน รวมคะแนนเต็มเท่ากับ 30 คะแนน ลักษณะคำตอบของแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนลิเกิร์ต สเกล (Likert Scale) มี 4 ระดับ คือ

ไม่มีเลย

เกือบจะไม่มี หมายถึง มีอาการที่เกิดขึ้นกับท่านประมาณ 1 วัน ใน 1 สัปดาห์ที่ผ่านมา

มีบางเวลา หมายถึง มีอาการที่เกิดขึ้นกับท่านประมาณ 2-3 วัน ใน 1 สัปดาห์ที่ผ่านมา

มีบ่อยมาก หมายถึง มีอาการที่เกิดขึ้นกับท่านเกือบทุกวัน ใน 1 สัปดาห์ที่ผ่านมา

เกณฑ์การให้คะแนน เนื่องจากแบบวัดนี้ประกอบด้วยข้อความที่มีทางด้านบวก 2 ข้อ

ได้แก่ ข้อ 1-2 และทางด้านลบ 8 ข้อ ได้แก่ ข้อ 3-10 โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

	ข้อความทางด้านบวก	ข้อความทางด้านลบ
ไม่มีเลย	3	0
เกือบจะไม่มี	2	1
มีบางเวลา	1	2
มีบ่อยมาก	0	3

ใช้จุดตัดอยู่ที่ 13 ผู้ที่ได้คะแนนมากกว่าหรือเท่ากับ 13 คะแนน ถือว่ามีภาวะซึมเศร้า

คุณภาพของเครื่องมือ

Kumar และCox พัฒนาแบบสอบถาม Edinburgh Postnatal Depression Scale (EPDS)

ปี ค.ศ. 1987 เพื่อใช้ในการวินิจฉัยภาวะซึมเศร้าหลังคลอด ทำการทดสอบแบบ Pilot Study ในผู้หญิงหลังคลอดพบว่ามีย่คำถามเพียง 13 ข้อเท่านั้นที่เหมาะสม จากนั้นทำการทดสอบความแม่นยำใน Livingston จนเหลือคำถามที่เฉพาะเจาะจงสำหรับภาวะซึมเศร้า 10 ข้อ และทดสอบความแม่นยำของแบบสอบถามดังกล่าวอีกครั้งในผู้หญิงหลังคลอดที่ Edinburgh และ Livingston โดยเปรียบเทียบกับ Research Diagnostic Criteria (RDC) ของ Spitzer พบว่าจุดตัด (Cut of Point) อยู่ที่ 12/13 โดยถือว่าผู้ที่ได้คะแนนมากกว่าหรือเท่ากับ 13 มีความทุกข์ทรมานจากอารมณ์ซึมเศร้า มีความไว (Sensitivity) ร้อยละ 86 ความจำเพาะ (Specificity) ร้อยละ 78 ซึ่งผลเป็นที่น่าพอใจ เชื่อถือได้ และใช้เวลาในการตอบแบบสอบถามเพียง 5 นาที จึงเป็นที่นิยมสำหรับสืบค้นหาภาวะซึมเศร้าในหญิงหลังคลอด กมลรัตน์ วัชรารักษ์ จารุรินทร์ ปิตานพวงศ์ และนิสานต์ สาอานศรี (2546) ได้แปลและนำเครื่องมือไปหาค่า ความไว ความจำเพาะ ในผู้หญิงที่มารับการตรวจในช่วง 4-6 สัปดาห์ หลังคลอดที่โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ จำนวน 150 ราย นำมาเปรียบเทียบกับการสัมภาษณ์จากจิตแพทย์โดยใช้เกณฑ์การวินิจฉัยโรคซึมเศร้าของสมาคมจิตแพทย์อเมริกัน (DSM IV) และแบบประเมินโรคซึมเศร้าแบบตอบด้วยตนเองในคนไทย โดยดวงใจ กษานติกุล และคณะ ประกอบด้วยข้อคำถามทั้งหมด 20 ข้อ ผลการศึกษาพบว่าเมื่อเปรียบเทียบแบบสอบถามภาวะซึมเศร้าหลังคลอดภาษาไทย (EPDS) กับการสัมภาษณ์จากจิตแพทย์ พบว่ามีค่าความไว เท่ากับร้อยละ 66.67 ความจำเพาะ เท่ากับร้อยละ 93.75 และมีค่าความถูกต้อง เท่ากับ 0.93 และเมื่อเปรียบเทียบกับแบบประเมินโรคซึมเศร้าแบบตอบด้วยตนเอง พบว่ามีค่าความไว เท่ากับร้อยละ 100 และความจำเพาะ เท่ากับร้อยละ 92.57

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ประกอบด้วย แพทย์ 1 ท่าน อาจารย์พยาบาล 2 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบความตรงของเนื้อหา และนำแบบสอบถาม ไปทดลองใช้กับมารดาหลังคลอดปกติ 6 สัปดาห์ ที่มีคุณสมบัติเหมือนกับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา จำนวน 30 ราย โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชสระแก้ว โดยไม่ซ้ำกับกลุ่มตัวอย่าง แล้วนำมาหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) พบว่าแบบสอบถามเกี่ยวกับเงื่อนไขของการเป็นมารดา บริบทเบื้องต้นของการเป็นมารดา และแบบวัดภาวะซึมเศร้าของมารดาหลังคลอด EPDS มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ 0.71, 0.73 และ 0.83 ตามลำดับ

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยนำโครงการวิจัยเสนอต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยบูรพา หลังจากได้รับความเห็นชอบแล้วผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ประโยชน์ที่จะได้รับ ให้กลุ่มตัวอย่างทราบและสอบถามความสนใจของกลุ่มตัวอย่างในการเข้าร่วมวิจัย กลุ่มตัวอย่างมีอิสระในการตอบรับหรือปฏิเสธที่จะไม่เข้าร่วมการวิจัย และหากเข้าร่วมการวิจัยแล้วกลุ่มตัวอย่างมีสิทธิในการยกเลิกการเข้าร่วมโครงการเมื่อไหร่ก็ได้ โดยไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อบริการที่จะได้รับ เมื่อกลุ่มตัวอย่างยินยอมเข้าร่วมการวิจัยจึงให้ลงชื่อยินยอมในใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัย และให้ตอบแบบสอบถาม ข้อมูลทั้งหมดของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวมเพื่อใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเท่านั้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอนในการเก็บข้อมูลดังนี้

1. ขออนุญาตแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย ถึงผู้อำนวยการ โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชสระแก้ว เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลในวันตรวจสุขภาพของมารดาหลังคลอดและให้การวางแผนครอบครัว คือ วันจันทร์ เวลา 08.30-12.00 น. (นัดตรวจสุขภาพมารดาหลังคลอด 6 สัปดาห์ มีตรวจเฉพาะวันจันทร์วันเดียว)
2. ผู้วิจัยเข้าพบหัวหน้าแผนก เพื่อแนะนำตัวและขออนุญาตในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยสำรวจรายชื่อและศึกษาเวชระเบียนของมารดาหลังคลอด และเลือกกลุ่มตัวอย่างตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้
3. ผู้วิจัยแนะนำตัวและสร้างสัมพันธภาพกับกลุ่มตัวอย่างขณะรอตรวจเพื่อให้เกิดความไว้วางใจ และอธิบายวัตถุประสงค์ในการทำวิจัย พร้อมทั้งขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม โดยยึดหลักการพิทักษ์สิทธิของผู้ถูกวิจัย และยืนยันกับมารดาหลังคลอดว่าภายหลังจากการตอบแบบสอบถามเสร็จแล้ว มารดาจะได้รับการตรวจตามเวลาที่กำหนด เพื่อลดความวิตกกังวลว่าจะไม่ได้รับการตรวจ หรือการตรวจล่าช้า
4. เมื่อกลุ่มตัวอย่างยินดีให้ความร่วมมือ ผู้วิจัยอธิบายวิธีการตอบแบบสอบถามให้เป็นที่เข้าใจ แล้วจึงให้มารดาตอบแบบสอบถาม ในระหว่างที่กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม ถ้าไม่เข้าใจข้อคำถามสามารถซักถามได้ตลอดเวลา

5. เมื่อกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามเสร็จแล้ว ผู้วิจัยจะตรวจสอบว่าสมมุติฐานของแบบสอบถาม เมื่อข้อมูลที่ได้สมมุติครบถ้วนแล้ว นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปโดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ข้อมูลส่วนบุคคล วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. ข้อมูลจากแบบสอบถามภาวะซึมเศร้าหลังคลอด EPDS วิเคราะห์โดยจำแนกภาวะซึมเศร้าตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้
3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพของมารดาหลังคลอด อาชีพของสามี รายได้ของครอบครัวต่อเดือน ความเพียงพอของรายได้กับค่าใช้จ่าย กับภาวะซึมเศร้าในมารดาหลังคลอด โดยใช้สถิติ Spearman's Rank Correlation Coefficients
4. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ จำนวนบุตร ระยะเวลาของการมีบุตรครั้งนี้ ระยะห่างของการตั้งครรภ์ เจ็บใจของการเป็นมารดา บริบทเบื้องต้นของการเป็นมารดา กับภาวะซึมเศร้าในมารดาหลังคลอด โดยการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน
5. วิเคราะห์อำนาจในการทำนายภาวะซึมเศร้าในมารดาหลังคลอด จากปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ จำนวนบุตร ระยะเวลาของการมีบุตรครั้งนี้ ระยะห่างของการตั้งครรภ์ เจ็บใจของการเป็นมารดา และบริบทเบื้องต้นของการเป็นมารดา โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression)

หมายเหตุ

ข้อตกลงเบื้องต้นของการใช้สถิติการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

1. ตัวแปรพยากรณ์หรือตัวแปรทำนาย และตัวแปรตาม ต้องมีระดับการวัดในมาตราช่วง (Interval Scale) หรือมาตราอัตราส่วน (Ratio Scale) ซึ่งมีค่าความต่อเนื่องและมีกระจายเป็น โค้งปกติ แต่หากตัวแปรพยากรณ์มีค่าในมาตราวัดนามมาตราหรือมาตราจัดอันดับ ให้แปลงตัวแปรนั้นเป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) โดยการให้ค่าตัวเลขซึ่งแทนระดับของตัวแปร ตัวแปรตามต้องมีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงกับตัวแปรอิสระแต่ละตัว

2. ตัวแปรอิสระทุกตัวแปรจะต้องไม่มีความสัมพันธ์กันเอง ทำการทดสอบโดยวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ถ้าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ มีค่ามากกว่า 0.85 ถือว่าตัวแปรอิสระคู่หนึ่งมีความสัมพันธ์กันมาก ถ้าตัวแปรอิสระเกิดมีความสัมพันธ์กันเองมาก จะเกิด Multicollinearity ซึ่งจะทำให้ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยที่คำนวณได้มีความน่าเชื่อถือน้อยลง

3. ค่าเฉลี่ยคะแนนของความคลาดเคลื่อนเป็นศูนย์ หรือ ไม่มีความสัมพันธ์กันมีลักษณะดังนี้

3.1 มีการแจกแจงเป็นแบบปกติ (Normality) สำหรับทุกค่าของตัวแปรอิสระ

3.2 มีความแปรปรวนคงที่

3.3 ค่าเฉลี่ยมีค่าเป็น 0

3.4 ค่าความคลาดเคลื่อน ไม่มีความสัมพันธ์กันเอง (Non-autocorrelation) สามารถ

ทดสอบได้โดยใช้สถิติ Durbin-Watson